

Elämänkatsomustieto

Oppiaineen tehtävä ja moduulit

Elämänkatsomustiedon oppiainekuvaus lähtee opiskelijasta itsestään. Lähtökohtana on nimenomaan opiskelijan oma elämänkatsomus. Yleisiä maailmankatsomuksia käsitellään tukien oman elämänkatsomuksen ja identiteetin kehittymistä. Oppiaineen henkilökohtainen korostus näkyy moduulien rakenteessa. Oman identiteetin rakentamiseen liittyvät moduulit ovat pakollisia.

Ensimmäinen pakollinen moduuli keskittyy minään ja hyvään elämään, toinen minään ja yhteiskuntaan. Elämänkatsomustiedon lähestymistapa näihin aiheisiin on käytännöllinen, mutta se hyödyntää oppiaineen taustatieteiden teoreettisia näkökulmia. Elämänkatsomustiedossa tarkastellaan yksilöä moraalisen ja yhteiskunnallisen olentona ajankohtaisen ja historiallisen tiedon valossa. Moraalin ja yhteiskunnan kannalta tärkeät periaatteet, kuten ihmisoikeudet ja niihin liittyvä yksilöiden yhdenvertainen kohtelu, voidaan oikeuttaa vetoamalla ihmisarvon yhtäläisyyteen ja luovuttamattomuuteen. Lisäksi periaatteita voi tukea tarkastelemalla kriittisesti historiallisia tai oman aikamme yhteiskuntia, joissa periaatteet eivät päde ja jotka ovat eri tavoin epäinhimillisiä. Elämänkatsomustiedossa ei tyydytä näin antropologian ja uskontotieteen tavoin pelkästään tunnistamaan, kuvailemaan, erittelemään ja selittämään erilaisia moraalisia ja yhteiskunnallisia periaatteita, vaan myös perustelevaan ja arvioimaan niiden oikeutusta hyvän elämän ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan kannalta. Tällä tavalla elämänkatsomustiedossa hahmotellaan mainittujen periaatteiden normatiivinen perusta.

Valinnaiset moduulit 3–5 tarkastelevat erilaisia yksilön elämänkatsomuksen ja identiteetin kannalta tärkeitä tutkimuskohteita. Kolmannessa moduulissa tarkastelu alkaa mahdollisimman laajasti. Tutkimuksen kohteena on koko inhimillinen kulttuuri. Kaikki elämänkatsomustiedon oppiainekuvauksessa mainitut taustatieteet ja lukion oppiaineet tutkivat jotakin kulttuurin aluetta. Laajimmin ja koko kulttuurin aluetta tutkii antropologia.

Neljännessä moduulissa keskitytään katsomuksellisiin kysymyksiin. Katsomuksen pohjana voivat olla arvot, maailmankuva ja niihin liittyvä elämäntapa. Kaikkien näiden kehitystä voidaan tarkastella historiallisesti, mutta muuten tarkastelu riippuu kohteesta. Esimerkiksi poliittisia katsomuksia tutkitaan yhteiskuntatieteellisesti ja arvoja filosofisesti. Viidennessä moduulissa rajaudutaan suppeammin uskontoihin ja uskonnottomuuteen. Eri uskontojen,

uskonnottomuuden ja uskontokritiikin tarkastelu nojautuu pääasiassa uskontotieteeseen ja uskonnonfilosofiaan.

Kuudennessa moduulissa tarkastellaan tulevaisuutta. Tulevaisuudentutkimus tieteenalana tarjoaa välineitä tarkasteluun, mutta olennaisesti myös palataan pakollisten moduulien ta- paan opiskelijan omaan näkökulmaan – opiskelijaan itseensä oman tulevaisuutensa teki- jänä ja toimijana.

Opetuksen yleiset tavoitteet ja arviointi

Elämäkatsomustiedon opetuksen tärkein tavoite on tukea opiskelijaa hänen identiteet- tinsä ja elämäkatsomuksensa rakentamisessa. Opetus perustuu oletukseen, että identi- teetti ja elämäkatsomus muodostuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja että ne voivat muuttua yksilön elämäkokemusten ja reflektiivisen harkinnan kautta. Opetuksen yhtenä lähtökohtana ja voimavarana on se, että opiskelijat tulevat erilai- sista katsomuksellisista taustoista. Opetuksen tavoitteena onkin antaa opiskelijoille val- miuksia tunnistaa ja eritellä omaa ja toisten katsomuksia sekä niihin vaikuttavia yhteiskun- nallisia ja kulttuurisia tekijöitä. Edelleen opetuksen tavoitteena on se, että opiskelija oppii kunnioittamaan ja perustelemaan periaatteita, jotka edistävät ihmisoikeuksia, kulttuurien välistä ymmärrystä, globaalia oikeudenmukaisuutta ja kestävän tulevaisuuden rakenta- mista. Näin elämäkatsomustiedon opetuksen tulee antaa opiskelijalle myös valmiuksia arvioida, millä tavalla erilaiset katsomukset toteuttavat näitä periaatteita.

Elämäkatsomustiedon arviointi kohdistuu sekä opiskelijan katsomuksellisiin tietoihin että hänen taitoihinsa käsitellä näitä tietojaan. Arvioinnin kannalta keskeisiä taitoja ovat kyky pohtia katsomuksellisia kysymyksiä ja kyky perustella katsomuksellisia käsityksiä ja valin- toja kirjallisesti, suullisesti ja vuorovaikutteisesti. Katsomuksellista pohdiskelua arvioidaan laaja-alaisuuden, monipuolisuuden, johdonmukaisuuden ja oivaltavuuden kannalta. Näitä voi pitää keskeisinä arviointikriteereinä katsomuksellisten tietojen oikeellisuuden ohella.

Arvioinnin kohteena olevat taidot ovat yleisiä ajattelun taitoja, joihin liittyviä hyveitä ovat edellä mainittujen arviointikriteerien lisäksi esimerkiksi järjestelmällisyys ja kriittisyys. Yliop- pilastutkintolautakunnan elämäkatsomustiedon jaos on tiivistänyt arvioinnin ulottuvuudet kolmeen: osuvuuteen, eheyteen ja vakuuttavuuteen. Nämä liittyvät ennen kaikkea kirjalli- sen esityksen arviointiin, mutta niitä voi soveltaa myös suullisen ja vuorovaikutteisen esi- tyksen arviointiin. Kirjallisen esityksen arviointiin on olemassa myös erilaisia arviointitakso- nomioita, joista vastauksen rakenteen arvioimiseen on elämäkatsomustiedossa käytetty esimerkiksi niin sanottua SOLO-mallia (*Structure of the Observed Learning Outcome*).

Arvioinnin tulee olla linjassa opetuksen ja oppimisen tavoitteiden ja sisällön kanssa. Oppi- mistehtävissä tehtävänannon käskysana (esim. määrittele, kuvaile, eritele, arvioi) ilmaisee kognitiivisen taidon, jota vastauksessa tulee käyttää. Opetussuunnitelmassa mainitut ajat- telun taidot eivät ole toisistaan riippumattomia, ja niitä voi harjoittaa monella tasolla. Vaikka määrittelemisen saattaa yksinkertaisimmassa tapauksessa edellyttää vain yksittäisen tie- donjyvän hakemista muistista, vaativammalla tasolla se edellyttää ymmärrystä siitä, miksi kyseinen asia määritellään kyseisellä tavalla eikä jollakin vaihtoehtoisella tavalla. Näin ym- märrettynä määrittelyyn liittyy erittelyä ja arviointiakin. Koska elämäkatsomustiedon

opiskelussa korostuvat taito reflektoida annetun tietoaineksen merkitystä omalle identiteetille ja elämäkatsomukselle sekä taito perustella ja arvioida katsomuksellisia väitteitä yleisesti, oppimisen arvioinnin tulisi kohdistua pääsääntöisesti näihin taitoihin.

Arvioinnin tulee yleisesti ottaen vahvistaa opiskelijan kykyä suunnitella, arvioida ja kehittää omaa opiskeluaan. Elämäkatsomustiedon tapauksessa tämä tarkoittaa muun muassa opiskelijan kykyä reflektoida oman identiteettinsä ja elämäkatsomuksensa rakentumista sekä kykyä perustella katsomuksellisia valintojaan. Itsearviointikyvyn kehittyminen vaatii harjoittelua ja tukea samalla tavalla kuin minkä tahansa muunkin taidon kehittyminen. Tavoitteena on, että opiskelijan itsearviointi on linjassa opettajan tiedollisena auktoriteettina tekemän arvion kanssa. Koska elämäkatsomustiedon sisältönä olevien ihmisoikeuksien ja muiden perustavien moraal- ja oikeudenmukaisuusperiaatteiden oikeuttaminen on jo sinänsä erittäin vaativa kognitiivinen tehtävä, opettajan ei tule jättää opiskelijoita yksin näiden sisältöjen oppimista koskevien itsearviointien suhteen. Vuorovaikutteisuus soveltuu elämäkatsomustiedon opetuksen lisäksi hyvin myös arviointiin.

Pakolliset opinnot

ET1 MINÄ JA HYVÄ ELÄMÄ (2 OP)

Tavoitteet

Moduulin tavoitteena on, että opiskelija	Tavoite konkretisoituu ensisijaisesti sisältökohdissa
ymmärtää hyvän elämän pohtimiseen liittyvät keskeiset käsitteet ja osaa käyttää niitä oman elämäkatsomuksensa jäsentämisessä	1 ja 2
tutustuu erilaisiin käsityksiin hyvästä elämästä, osaa arvioida niitä sekä tarkastella niitä suhteessa omiin elämäntavoitteisiinsa	2
osaa arvioida erilaisia hyvän elämän edellytyksiä ja identiteettivalintoja yhdenvertaisuutta kunnioittaen	2 ja 5
tuntee erilaisia ihmiskäsityksiä ja osaa eritellä, miten ne johtavat erilaisiin hyvän elämän ihanteisiin	3
ymmärtää oman identiteettinsä osa-alueita ja osaa eritellä siihen vaikuttavia yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tekijöitä	4 ja 6
kehittää kykyään elämäkatsomukselliseen keskusteluun, vuorovaikutukseen ja näkemystensä ilmaisemiseen vastuullisesti, johdonmukaisesti ja luovasti	6

Keskeiset sisällöt

1	minuus, elämäkatsomus, maailmankatsomus ja maailmankuva	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilö- ja yhteisökeskeisiä lähestymistapoja minuuteen • Elämäkatsomuksen yksilöllisyys; elämäkatsomuksen yhteisöllinen perusta • Maailmankatsomuksen ja maailmankuvan käsitteellinen ero
---	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Katsomuksellinen ja ei-katsomuksellinen; katsomuksen ja uskonnon käsitteiden suhde (kaikki uskonnot ovat katsomuksia, mutta kaikki katsomukset eivät ole uskontoja)
2	hyvän elämän tekijöitä ja ulottuvuuksia: tarpeet, onnellisuus, elämän merkityksellisyys, hyvinvointi ja toimintavalmiudet, erilaisia hyvän elämän malleja	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvän elämän tekijöillä ja ulottuvuuksilla voidaan ymmärtää yhtäältä hyvän elämän edellytyksiä, esimerkiksi yhteiskunnallista vapautta, ja toisaalta niitä tekijöitä, joista hyvä elämä rakentuu, kuten tyydyttävät sosiaaliset suhteet (sisällön 1 esimerkeissä listatut tekijät ja ulottuvuudet ovat osittain päällekkäisiä). • Tarpeiden hierarkkisuus (esim. Maslowin mukaan) ja kulttuurinen määrittäminen • Onnellisuuden ja elämän merkityksellisyyden objektiiviset ja subjektiiviset ulottuvuudet • Hyvinvointia ja toimintavalmiuksia on luontevaa lähestyä esimerkiksi Martha Nussbaumin ajattelun valossa: hänen mukaansa kymmenen keskeistä toimintavalmiutta liittyvät elämään, terveyteen, ruumiilliseen koskemattomuuteen, aisteihin, kuvittelu- ja ajattelukykyyn, tunteisiin, käytännölliseen järkeen, kumppanuuteen, yhteyteen toisiin elollisiin lajeihin, leikkiin, aineellisen ja poliittisen ympäristön hallintaan (ks. aineisto alla). • Hyvän elämän malleja ovat esimerkiksi erilaisten elämänfilosofioiden ja uskontojen tarjoamat mallit tai rajatummin esimerkiksi terveysideologioiden ja ekologisen ajattelun tarjoamat mallit. • Ihmisoikeudet hyvän elämän edellytysten takaajina. Tässä yhteydessä voi jo tutustua lapsen oikeuksiin, vaikka ne ja ihmisoikeudet yleensä kuuluvat varsinaisesti vasta moduuliin ET2.
3	luonnon- ja ihmistieteellisiä, filosofisia, taiteessa ja populaarikulttuurissa ilmeneviä sekä sekulaareja ja uskonnollisia ihmiskäsityksiä ja -ihanteita	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmiskäsityksiä on luonteva lähestyä eri oppiaineiden näkökulmista; voidaan puhua esimerkiksi biologisesta ihmiskäsityksestä erotuksena uskonnollisesta ihmiskäsityksestä. • Ihmiskäsityksiä ja -ihanteita on mielekäästä jakaa yksilö- ja yhteisökeskeisiin; yksilökeskeisestä esimerkistä käy eksistentiaalinen, yhteisökeskeisestä marxilainen. • Erilaisia lähestymistapoja ilmentävät valaisevasti ihmisestä käytettävät erilaiset termit: homo sapiens, homo economicus, homo politicus, homo ludens, homo religiosus.
4	yksilöllisyys, elämänvalinnat ja elämänhallinnan keinot: yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä, perimän ja ympäristön merkitys	<ul style="list-style-type: none"> • Keskeisiä elämänvalintoja ovat esimerkiksi koulutus, työ, harrastukset ja parisuhde. • Yksilön valinnoilla on lukuisia biologisia, psyykkisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia reunaehtoja, esimerkiksi omat henkiset ja fyysiset voimavarat, oman perheen tuki, kavereiden valinnat, opinto-ohjaus, tarjolla olevat opiskelu- ja työpaikat sekä uranäkymät. • Perimän ja ympäristön vaikutus, esimerkiksi yksilön valintojen vapaus, determinismi ja indeterminismi
5	ihmisen identiteetti ja sosiaalisuus: yksilöt yhteisöissä, yksityinen ja	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilön identiteetin rakentuminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa • Yksityisen ja julkisen erottelu ja sen oikeutus eri yhteyksissä (esim. yksityisyyden suojan perustelu) • Yksilön arvot ja omien arvojen mukainen elämä

	julkinen, sosiaaliset suhteet, roolit ja normit, ihmisen yhteisöllisen aseman intersektionaalisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilön arvojen ja yhteisön arvojen mahdollinen ristiriita • Yksilön kuuluminen samanaikaisesti useisiin eri yhteisöihin, rooleihin ja asemiin (hän voi olla esimerkiksi perheenjäsen, opiskelija, joukkueoveri, seurustelukumppani, Suomen kansalainen, muslimi), kukin yhteisökin siten sisäisesti erilainen (intersektionaalisuus) • Sisäryhmät ja ulkoryhmät sekä näiden välinen vuorovaikutus • Opiskelijan oman identiteetin pohdinta ja sen rakentuminen
6	ihmisen olemassaolon peruskysymyksiä: ihmisuhteet, sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus, opiskelu ja työ, vanheneminen ja kuolema	<ul style="list-style-type: none"> • Tässä mainittuja aihepiirejä koskevia peruskysymyksiä on luontevaa tarkastella paitsi henkilökohtaisen pohdinnan kautta myös edellä esitetyistä teoreettisista näkökulmista käsin, esimerkiksi sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ihmisen identiteetin ja sosiaalisuuden kannalta. • Luontevaa on keskittyä opiskelijoita lähellä oleviin kysymyksiin, kuten esimerkiksi kolmannen asteen opiskelijavalintaan. • Sukupuolten ja seksuaalisuuden moninaisuudessa on hyvä huomata ero sosiaalisen ja biologisen sukupuolen välillä, mutta myös erilaiset näkökulmat näiden sisällä. Esimerkiksi jotkut uskonnolliset näkökulmat biologiseen sukupuoleen eivät ole samoja kuin lääketieteen näkemykset biologisesta sukupuolesta (uskonnolliset näkökulmat eivät välttämättä hyväksy intersukupuolisuutta ja sen erilaisia muotoja).

Laaja-alainen osaaminen

Minä ja hyvä elämä (ET1) -moduulissa painottuvat laaja-alaisista osaamistavoitteista erityisesti *hyvinvointi-* ja *vuorovaikutusosaaminen*. Opiskelija pohtii omaa elämäntilannettaan ja identiteettiään peilaten niitä eri hyvän elämän malleihin ja identiteetin osa-alueisiin. Tämä vahvistaa hänen itsetuntemustaan, mikä on omiaan kehittämään myös hänen hyvinvointiosaamistaan. Lisäksi moduulin sisällöt tarjoavat opiskelijalle eväitä elämäntilanteeseen keskusteluun, jonka puitteissa toteutuu vuorovaikutusosaaminen.

ET2 MINÄ JA YHTEISKUNTA (2 OP)

Tavoitteet

Moduulin tavoitteena on, että opiskelija	Tavoite konkretisoituu ensisijaisesti sisältökohdissa
hahmottaa yhteisöllisyyden merkityksen ihmisyydelle ja omalle identiteetille	2 ja 4
ymmärtää, että sosiaalisia ilmiöitä ja yhteiskunnallisia rakenteita voidaan tarkastella tieteellisesti ja niillä on suuri merkitys yksilön elämänskatsomukselle ja elämänvalinnoille	4
osaa arvioida kriittisesti niin omia kuin muiden yhteiskunnallisia väitteitä ja katsomuksia	1
osaa tulkita ja arvioida erilaisten medioiden ja muiden yhteiskunnallisten instituutioiden tarjoamaa informaatiota	2
osaa tarkastella kriittisesti yhteiskuntaa ja sen osa-alueita, yhteiskunnallisia rakenteita, ideologioita piirteitä sekä vallitsevia yhteiskunnallisia arvoja	3
ymmärtää ja osaa perustella ihmisoikeuksien, uskonnon- ja omantunnonvapauden, yhdenvertaisuuden, demokratian, rauhan, yhteiskunnallisen ja globaalin oikeudenmukaisuuden sekä kestävän tulevaisuuden rakentamisen periaatteita	6 ja 7
osaa jäsentää omaa asemaansa yksilönä yhteisöissä, kansalaisena valtiossa ja toimijana talousjärjestelmässä	5
osaa arvioida yksilön vaikutusmahdollisuuksia sekä kasvattaa valmiuttaan rakentavaan ja vastuulliseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen	5 ja 4

Keskeiset sisällöt

1	<p>kriittinen ajattelu ja väitteiden järkiperäinen perustelu: ympäröivän todellisuuden jäsentäminen ja sen erilaiset vääristymät</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kriittisen ajattelun taitoja ovat muun muassa kyseenalaistaminen, väitteiden merkityksen selvittäminen, tosiasioiden huomioonottaminen, tosiasioiden ja mielipiteiden erottaminen, erilaisten perustelujen punnitseminen ja johdonmukainen päättely. • Kriittiseen ajatteluun kuuluu myös omien kognitiivisten rajoitusten tunnistaminen sekä taito erottaa luotettavat auktoriteetit epäluotettavista. • Ympäröivän todellisuuden jäsentäminen on näkökulmasidonnaista (esim. silminnäkijän ja historiantutkijan näkökulmat). • Todellisuuden jäsentämiseen liittyy tyypillisesti kognitiivisia vinkouksia tai harhoja (esim. vahvistusharha ja valemuistot). • Argumentaatiovirheet ja niiden tunnistaminen todellisen maailman keskustelussa. Esimerkkejä tästä voi etsiä ajankohtaisesta poliittisesta keskustelusta.
----------	--	---

2	median ja muiden informaatiolähteiden toimintalogiikka; koulun, politiikan, tieteen, taiteen, viihdeteollisuuden sekä kulttuuristen, mukaan lukien uskonnollisten yhteisöjen, vaikutus maailmankuviin ja -katsomuksiin sekä omaan elämäntavukseen	<ul style="list-style-type: none"> • Erilaisten medioiden erilainen toimintalogiikka ja suhtautuminen tietoon, esimerkiksi Yleisradio, sosiaalinen media, valemediat, valtion ohjaama media ja kaupallinen media • Median erilaiset roolit demokraattisissa ja epädemokraattisissa yhteiskunnissa • Erilaisten medioiden vaikutus opiskelijoiden omaan elämäntavukseen ja tämän vaikutuksen tunnistaminen sekä mahdollinen problematisointi • Esimerkiksi taiteen vaikutusta maailmankuvaan voi tutkia vierailemalla esimerkiksi taidenäyttelyssä ja kirjoittamalla siitä kritiikin
3	aikalaiskritiikki: yhteiskunnan ja eri alakulttuurien aatteita ja arvoja	<ul style="list-style-type: none"> • Valtakulttuurin ja alakulttuurin käsitteet ja keskinäinen suhde • Aikalaiskritiikin muuttuminen yhteiskunnallisen kehityksen myötä (esim. ekokritiikin eri aallot) • Aihetta on luonteva lähestyä opiskelijoiden oman kritiikin kautta
4	yhteiskunnassa toimimisen ja aktiivisen kansalaisuuden tiedollisia perusteita: yhteiskunnalliset rakenteet, sosiaaliset tosiasiat, modernin länsimaisen yhteiskunnan erityispiirteet, kuten individualismi ja yhteisön ja yhteiskunnan ero, sekä näiden vaikutus yksilön elämään	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteiskunnalliset rakenteet (kuten valtarakenteet, oikeus- ja koulu- laitos) yksilön toiminnan mahdollistajina • Sosiaaliset faktat yhteisöllisesti jaettuina uskomuksina, pyrkimyksinä ja tapoina (esim. Durkheimin mukaan) • Moderni individualismi erotuksena kollektivismista • Yhteisön ja yhteiskunnan käsitteet (esim. Tönniesin mukaan) • Yksilön valintojen selittäminen yhteisöllisillä tai yhteiskunnallisilla tekijöillä (esim. Durkheimin itsemurhatutkimus) • Yhteiskunnassa toimimisen ja aktiivisen kansalaisuuden tiedollisia perusteita voi opettaa myös toiminnan kautta (aktivismi)

5	taloudellinen ja poliittinen valta Suomessa ja globaalissa markkinataloudessa, yksilön kuluttajana ja kansalaisena tekemien valintojen vaikutukset	<ul style="list-style-type: none"> • Taloudellisen vallan vaikutus poliittisiin päätöksiin ja sitä kautta yhteiskunnan rakenteisiin (esim. sosiaali- ja terveyspalveluiden yksityistäminen) • Poliittisen vallan asettamat rajoitukset markkinataloudelle (esim. monopolikielto, tuontirajoitukset, tullit, laittomat kauppatavarat kuten huumeet) ja niiden oikeutus yksittäisen kuluttajan näkökulmasta • Yksilön kulutuspäätösten vaikutus toisiin kuluttajiin, yhteiskuntaan ja ympäristöön • Yksilön äänestyspäätösten vaikutus demokratian toteutumiseen • Yksilön kuluttajana ja kansalaisena tekemien valintojen vaikutuksiin on mielekästä perehtyä käytännössäkin (aktivismi). Yksilön tekemät valinnat vaikuttavat aina myös muihin yhteisössä. Esimerkiksi päihteiden käytöstä johtuva sairaus ja siihen liittyvät kustannukset ovat yhteiskunnan hoidettavia.
6	ihmisarvo, ihmisen arvokkuus ja ihmisoikeudet; ihmisoikeusasiakirjat, kuten YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeuksien julistus, Lapsen oikeuksien sopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus; ihmisoikeusloukkaukset, kuten holo-kausti	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvo itseisarvona sekä ihmisoikeudet yhtäläisinä ja luovuttamattomina oikeuksina • Ihmisoikeusasiakirjat ja niiden historiallinen tausta, erityisesti YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus • Ihmisoikeusloukkauksien historiaa ja nykypäivää, teorian ja käytännön ristiriita ja Suomessa keskeiset ihmisoikeusloukkaukset • Vaihtoehtoisten YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen kanssa ristiriidassa olevien ihmisoikeussopimusten ja julistusten kriittinen tarkastelu, esimerkiksi Kairon julistus ihmisoikeuksista islamissa
7	globaali oikeudenmukaisuus, kestävä tulevaisuus, ilmastonmuutoksen torjunta sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet ja Agenda 2030	<ul style="list-style-type: none"> • Kyseiset sisällöt voi kytkeä toisiinsa arvioimalla esimerkiksi sitä, voidaanko vastuuta ilmastonmuutoksen torjunnasta jakaa oikeudenmukaisesti muun muassa maakohtaisten tai henkilökohtaisten päästökiintiöiden kautta; samalla voi arvioida sitä, onko Agenda 2030 linjassa tämän arvion kanssa.

Laaja-alainen osaaminen

Minä ja yhteiskunta (ET2) -moduulissa painottuvat laaja-alaisista osaamistavoitteista erityisesti *yhteiskunnallinen osaaminen*, *eettiset taidot* ja *globaali- ja kulttuuriosaaminen*. Moduulin sisällöt auttavat opiskelijaa tiedostamaan yhteiskunnallisia rakenteita ja omia vaikutusmahdollisuuksia niin lähiympäristössä kuin globaalillakin tasolla.

ET1- 2 moduuleihin liittyviä aineistoja:

OPH:n lapsen oikeuksien materiaalit:

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lapsen-oikeudet>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskusta:

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/>

Toimintavalmiudet:

Tani, S., Kiilakoski, T., & Honkatukia, P. (2019): Toimintavalmiusajattelu nuorisotyön, kasvatuksen ja opetuksen kentillä: kokonaisvaltainen näkökulma nuorten hyvinvoinnin edistämiseen? *Kasvatus & Aika*, 13(3), 4–25. <https://doi.org/10.33350/ka.80151>

ET2-moduuliin liittyviä aineistoja:

Matti Rautiainen, toim. (2018): Kohti parempaa demokratiaa: Euroopan neuvoston demokratiakulttuurin kompetenssit kasvatuksessa ja opetuksessa. Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/60058>

Ylen Kolmas ulottuvuus:

<http://kolmasulottuvuus.fi>

Mediakasvatusseuran opetusmateriaalit:

<https://mediakasvatus.fi/materiaalit/>

Sisältösekaannuksen selviytymisopas (mediakasvatus):

<https://sisaltosekaannus.fi>

Eetti ry:n Medialukutaitoa vastamainoksista:

https://eetti.fi/wp-content/uploads/2018/11/VASTAMAINOS_2018_VERKKO.pdf

Rauhanpuolustajien Läntisen tuolla puolen:

<http://lantisentuollapuolen.rauhanpuolustajat.org>

OPH:n kokoama vihapuhemateriaali:

<https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/vihapuhe>

Valinnaiset opinnot

ET3 KULTTUURIT (2 OP)

Tavoitteet

Moduulin tavoitteena on, että opiskelija	Tavoite konkretisoituu ensisijaisesti sisältökohdassa
ymmärtää kulttuurin merkityksen ihmisyydelle ja omalle elämäntavalleen sekä saa välineitä myönteisen kulttuurisen identiteetin rakentamisessa	1
osaa käyttää kulttuuria koskevan tutkimuksen käsitteistöä ja muodostaa kulttuureja koskeviin kysymyksiin oman perustellun kantansa	2
ymmärtää, että kulttuurit ovat vuorovaikutuksessa keskenään eikä mikään kulttuuri ole kehittynyt ilman ulkoisia vaikutteita kulttuurin ydinpiirteisiin, kuten elämäntapoihin, kieleen, teknologiaan ja uskomuksiin	5
hahmottaa suomalaisuuden historiallisesti rakentuvana ja muuttuvana jatkumona, johon kuuluvat niin ulkoiset vaikutteet kuin sisäinen moninaisuus ja vähemmistökulttuurit	4
osaa hahmottaa erilaiset elämäntavalliset ratkaisut ja identiteettivalinnat sekä maailman kulttuurisen moninaisuuden rikkautena ja perustella niiden yhdenvertaisen kohtelun	3
tunnistaa vihapuheen ja osaa erottaa sen sananvapauden vastuullisesta käytöstä	6

Keskeiset sisällöt

1	kulttuurin käsite ja merkitys sekä sen erilaiset luokittelut ja käyttötavat, kulttuuri merkityksiin perustuvana inhimillisenä toimintana, erilaisia teorioita kulttuurien kehityksestä ja suhteesta toisiinsa, etnosentrismi ja kulttuuri-relativismi	<ul style="list-style-type: none">• Kulttuurin määritelmiä, esimerkiksi Edward Tylorin, Edward Hallin ja Clifford Geertzin määritelmät• Kulttuurin kehityksen kontingenssi (kulttuurien kehitys ei ole lineaarista eikä se kulje johonkin vääjäämättömään lopputulokseen)• Kulttuuri- ja niiden käytön ongelmallisuus• Etnosentrismi ja sen ongelmallisuus• Kulttuuri-relativismi ja sen ongelmallisuus• Ympäristön vaikutus kulttuuriin
---	---	---

2	kulttuuria koskevan tutkimuksen perusteita: tutkittavan ja tutkijan näkökulmat, kenttätyö, etnografia, kysely, haastattelu	<ul style="list-style-type: none"> • Luontevaa on käydä läpi opiskelijoita kiinnostavia esimerkkejä erilaisista tutkimuksista ja näiden avulla harjoitella käsitteistöä. Esimerkiksi Maussin tai Malinowskin tutkimukset. • On hyvä tehdä projekti, jonka aiheena on esim. oma perhe tai suku, lähialue, kaupunki tai kaupunginosa tai maailmanperintökohde (ks. alla). • Emic ja etic käsitteinä
3	kulttuuriperintö: tapakulttuurin monet muodot, kulttuurin itseilmaisus, kulttuurin vaikutus yksilön maailmankuvaan ja elämäntavoihin, Unescon maailmanperintöohjelma	<ul style="list-style-type: none"> • Vierailut ja museot • Kulttuurin vaikutus opiskelijan omaan elämäntavoihin ja identiteettiin. Tätä voi myös laajentaa käsittelemään erilaisten kulttuurien kohtaamisen vaikutusta ja tämän vaikutuksen tunnistamista. Esimerkiksi matkustaminen ja uuteen kulttuuriin tutustuminen saattaa laajentaa maailmankuvaa.
4	suomalaisen kulttuurin ja identiteettipolitiikan historiallinen rakentuminen, suomalaisuuden monimuotoisuus ja suomalaiset vähemmistökulttuurit	<ul style="list-style-type: none"> • Saamelaiset, romanit, tataarit, juutalaiset, ruotsinkielinen vähemmistö • Suomen kielen ja kirjallisen kulttuurin systemaattinen kehittäminen 1800-luvulla sekä myyttisen menneisyyden (Kalevala) luominen • Suomalaisen identiteetin ja kulttuurin muodostuminen suhteessa idän ja lännen vaikutukseen • Opiskelijoiden oma identiteetti suhteessa suomalaisiin vähemmistö- ja alakulttuureihin
5	kulttuurien ja siviilisaatioiden vuorovaikutus sekä monikulttuurisuuden mahdollisuus: monikulttuurisuus ja globaali kulttuuri sekä niiden erilaiset katsojalliset ja yhteiskunnalliset tulkinnat ja vaikutukset	<ul style="list-style-type: none"> • Kulttuurien globaali vuorovaikutus, esim. kielelliset lainat • Integraatio, assimilaatio ja segregatio, näiden toteutuminen ja epäonnistuminen eri yhteiskunnissa • Polarisaatio, sisäryhmät sekä ulkoryhmät
6	etnisyyden, rasmin ja muun syrjinnän sekä keskinäisen kunnioituksen ja yhdenvertaisuuden historiaa ja nykyä eri kulttuureissa	<ul style="list-style-type: none"> • Syrjinnän historiasta esimerkiksi apartheid Etelä-Afrikassa, rotusyrjintä Yhdysvalloissa, eugeniikka länsimaissa, saamelaisten syrjintä Suomessa, antisemitismi ja holokausti Euroopassa. Nykypäivästä esimerkiksi antisemitismin kasvu, uskonnollisten vähemmistöjen syrjintä, esim. uiguurien ja muiden vähemmistöjen syrjintä Kiinassa tai hindunationalismi tai rohingojen syrjintä • Ihmisoikeudet ja niiden soveltaminen eri puolilla maailmaa • Yhdenvertaisuus Suomessa lainsäädännön ja käytännön tasoilla • yhdenvertaisuuden kunnioittaminen asettaa rajoja moninaisuudelle rikkautena • Popperin <i>Avoin yhteiskunta</i> ja suvaitsevaisuuden paradoksi

Laaja-alainen osaaminen

Kulttuurit (ET3) -moduulissa painottuu laaja-alaisen osaamisen tavoitteista luonnollisesti *globaali- ja kulttuuriosaaminen*. Moduulissa opitaan, että mikään kulttuuri ei ole immuuni vaikutuksille ja että kulttuurit ovat erilaisissa vuorovaikutussuhteissa keskenään.

Kulttuurisia ilmiöitä jäsennetään käsitteellisesti ja ne asetetaan historialliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Tämä auttaa ymmärtämään eri kulttuuria edustavia ihmisiä ja rohkaisee antautumaan vuorovaikutukseen heidän kanssaan.

Moduulissa tarkastellaan myös ongelmia, joita vieraan kulttuurin ymmärtämiseen, kulttuurien välisiin eroihin ja eri kulttuuria edustavien ihmisten kohtaamisiin voi liittyä. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi etnosentrismi ja syrjintä. Edellä mainituista syistä moduuli kehittää myös *eettistä ja yhteiskunnallista osaamista*.

ET4 KATSOMUKSET (2 OP)

Tavoitteet

Moduulin tavoitteena on, että opiskelija	Tavoite konkretisoituu ensisijaisesti sisältökohdassa
osaa eritellä maailman- ja elämäkatsomuksen sekä maailmankuvan käsitteitä, arvioida niihin liittyviä perusteita sekä erottaa katsomukselliset ja arvokysymykset mielipidekysymyksistä	1 ja 4
ymmärtää katsomusten, kulttuurien ja yhteiskuntamuotojen jatkuvaa historiallista muuttumista sekä osaa sen perusteella eritellä erilaisten maailmankatsomusten piirteitä ja lähtökohtia	1, 2 ja 5
osaa eritellä ja arvioida evoluution, universaalien eettisten järjestelmien, Euroopan uuden ajan murroksen, valistuksen, tieteen sekä modernin markkinatalouden merkitystä maailmankuviin ja omaan elämäkatsomukseensa	2 ja 3
osaa arvioida erilaisten arvojen, maailmankuvien ja tietämisen tapojen sekä yksilöllisten, yhteisöllisten, poliittisten ja uskonnollisten ulottuvuuksien painoarvoa erilaisissa elämän- ja maailmankatsomuksissa	1 ja 4
osaa eritellä oman elämäkatsomuksensa ja siihen liittyvien uskomusten perusteita ja muotoutumista sekä ymmärtää, että elämäkatsomuksen lähtökohdat olisivat voineet poiketa nykyisistä	1 ja 5

Keskeiset sisällöt

1	katsomuksellinen käsitteistö; katsomukset perustavina tapoina käsittää maailma ja katsomuksellisten kysymysten luonne	<ul style="list-style-type: none"> • Elämäkatsomuksen, maailmankatsomuksen, maailmankuvan, elämäntavan ja vakaumuksen käsitteet, uskonnot yhdenslaisina katsomuksina • Katsomukselliset ja arvokysymykset ovat perustavanlaatuisia kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten muodostetaan tietoa, millainen todellisuus on sekä mikä on moraalisesti oikein ja mikä väärin. Mielipidekysymykset eivät ole luonteeltaan perustavanlaatuisia, niihin ei usein edellytetä perusteltuja vastauksia eikä niihin monesti sitouduta erityisen voimakkaasti. • Opiskelijan oman katsomuksen perusteiden arviointia • Erilaisten elämän- ja maailmankatsomuksissa olevien arvojen, maailmankuvien, tietämisen tapojen sekä poliittisten ja uskonnollisten piirteiden erittelyä
2	ihmiskunnan katsomuksellisuuden muotoutuminen: evoluution, kielen ja joustavan yhteistyön merkitys ihmislajin kehityksessä; animismi, teismi, ateismi	<ul style="list-style-type: none"> • Kielen merkitys ihmisten yhteistyön kehitykselle ja kulttuurin syntymiselle • Kirjoitustaito tiedon säilyttämisen ja välittämisen välineenä. Kielen ja kirjoitustaidon asema tieteen ja innovatiivisuuden kehityksessä • Ihmislajin evoluutio ja kulttuurievoluutio: kielen rooli inhimillisten kulttuurien ja innovatiivisuuden synnyssä

3	katsomusten historiaa: universaalien katsomusten ja moraalijärjestelmien synty, modernin subjektin ja tieteellisen maailmankuvan synty, edistysusko ja yhteiskunnan osa-alueiden eriytyminen uudenlaisten katsomusten taustana	<ul style="list-style-type: none"> • Abstraktien ja yleisinhimillisten filosofioiden, uskontojen, aatteiden ja muiden katsomusten muotoutuminen • Euroopan uuden ajan murroksen, valistuksen, tieteen ja modernin markkinatalouden merkitys katsomuksille • Suurten filosofioiden ja maailmankatsomuksellisten järjestelmien ja uskontojen eettisten ja aatteellisten perustojen kehittyminen abstrakteiksi ja yleisinhimillisiksi
4	poliittisia maailmankatsomuksia, kuten liberalismi, sosialismi ja nationalismi; katsomusten ilmeneminen elämäntavassa, taiteessa, urheilussa sekä suhteessa luontoon ja ympäristöön	<ul style="list-style-type: none"> • Yleisten poliittisten katsomusten sitominen Suomen poliittiseen kenttään • Etnonationalismi
5	elämänkatsomuksen jäsentäminen katsomushistorian näkökulmasta; oman elämänkatsomuksen taustalla olevat satunnaiset historialliset seikat	<ul style="list-style-type: none"> • Ei ole väistämätöntä, että yksilölle muodostuu juuri sellainen katsomus, joka hänellä on. Ympäristön vaikutus on merkittävä: jos yksilö olisi elänyt ja kasvanut toisenlaisessa kulttuuriympäristössä, hänen katsomuksensa olisi toisenlainen. • Yksilön katsomus muuttuu sen mukaan, millaisia kokemuksia hänellä on: millaisia ihmisiä hän tapaa, mitä kirjoja lukee, minkälaisia elokuvia näkee ja niin edelleen. • Katsomusten kontingenti muuttuvuus

Laaja-alainen osaaminen

Katsomukset (ET4) -moduulissa painottuvat laaja-alaisista osaamistavoitteista erityisesti *globaali- ja kulttuuriosaaminen, hyvinvointiosaaminen sekä yhteiskunnallinen osaaminen*.

Moduulissa tutustutaan niihin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin, jotka ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat katsomusten muotoutumiseen niin yhteiskunnan kuin yksilönkin tasolla. Moduulissa käsiteltävät asiat auttavat opiskelijaa arvioimaan oman katsomuksensa perusteita ja rakentamaan omaa identiteettiä, mikä tukee opiskelijan hyvinvointia.

ET5 USKONNOT JA USKONNOTTOMUUS (2 OP)

Tavoitteet

Moduulin tavoitteena on, että opiskelija	Tavoite konkretisoituu ensisijaisesti sisältökohtissa
kehittää kykyä lukea, tulkita ja ymmärtää erilaisia uskonnollisia ja uskonottomia maailmankatsomuksia sekä kykyä verrata niiden lähtökoh- tia ja elämäntapaa omaan elämäntapansa	1 ja 2
tutustuu uskontojen, uskonnollisuuden ja uskonottomuuden tieteelli- seen tutkimukseen, määrittelyyn ja selittämiseen sekä uskontokritiikkiin	1, 3 ja 4
hallitsee käsitteitä, tietoa ja taitoja, joiden avulla hän osaa pohtia ja ana- lysoida maailmankatsomuksellisiin järjestelmiin, kuten sekulaariin hu- manismiin ja uskontoihin, liittyviä kysymyksiä sekä muodostaa niihin oman perustellun kantansa	2 ja 4
perehtyy suuriin maailmanuskontoihin ja hahmottaa niiden keskeisiä piirteitä, sisäistä monimuotoisuutta sekä vaikutusta kulttuuriin ja yhteis- kuntaan	3 ja 5
perehtyy ateismin, agnostismin ja humanismin historiaan	4
ymmärtää, että uskonottomuus ja uskonnollisuus ovat historiallisesti rakentuneita, monimuotoisia ja muuttuvia ilmiöitä, joilla on vahva kult- tuurinen ja yhteiskunnallinen merkitys	1 ja 5

Keskeiset sisällöt

1	<p>uskonnon sekä uskonnollisuuden ja uskonottomuuden tutkiminen, määrittäminen ja selittäminen; käsityksiä uskontojen alkuperästä; uskontokritiikki</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uskonnon määritelmiä: perinteiset yliluonnollinen, pyhä vs. profaani ja perimmäisiin kysymyksiin vastaaminen sekä Ninian Smartin hienosyisempi ja modernimpi määritelmä • Maailmanuskontoparadigma ja sen kritiikki (eng. <i>world religion vs. lived religion</i>), esimerkiksi uskonnollisen affiliaation kyselytutkimusten ongelmallisuus, ks. https://religiondispatches.org/lying-about-our-religion-and-other-problems-with-polling/ • Tieteen ja uskonnon suhde: Ovatko tiede ja uskonto yhteensovitettavissa (esim. älykäs suunnittelu vs. evoluutio)? • Onko Jumala tiedon asia (evidentialismi, esim. kreationismi, Jumalan olemassaolon "todistukset") vai uskon asia (fideismi)? • Tutkimuksen näkökulmia: uskontososiologia, uskontohistoria, uskontopsykologia, uskontoantropologia, uskonnonfilosofia ja teologia, tutkimus sekä uskontojen "sisältä" että "ulkoa", käytännön esimerkkejä suomalaisesta uskonnontutkimuksesta
---	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Uskonnon selittäminen sekä tieteellisesti että uskonnollisesti. Tieteellisen lähestymistavan piirteitä: naturalismi (ei yliluonnollista selitystä), evolutionismi (kulttuurien kehittyminen) ja kulttuurien välinen vertailu (uskonto globaalina ja historiallisena ilmiönä) • Uskonnon selittäminen: sosiaalinen yhteenkuuluvuus, emotionaaliset tarpeet, mielen rakenteet (kognitio); ilmoitukseen perustuva uskonnollinen uskontokäsitys sekä uskontofenomenologia • Uskontokritiikki: Nähdäänkö uskonto enemmän positiivisena vai negatiivisena yhteiskunnallisena voimana? Uskonnon ongelmallisuus moraalin perustana? Esimerkiksi jumaliin perustuvan moraalin mahdollisia ongelmia: Euthyfronin dilemma, teodikea.
2	keskeisiä uskonnollisten ilmiöiden ymmärtämiseen liittyviä käsitteitä, kuten myytti, pyhä, riitti, symboli ja jumala	<ul style="list-style-type: none"> • Myös uskonnon käsite. Kuinka käsite rakentuu ihmisten vuorovaikutuksessa? • Ko. käsitteiden käyttö uskontotieteessä ja eletyssä uskonnossa
3	kristinuskon ja islamin sekä buddhalaisuuden ja hindulaisuuden historiallinen ja maantieteellinen levinneisyys, jakautuminen ja peruspiirteet; Itä-Aasian katsomusperinteiden yleiset piirteet	<ul style="list-style-type: none"> • Kyseisten uskontojen sisäinen moninaisuus • Animismi → polyteismi → monolatria → monoteismi (ajatuksellisesti suuntaa antava kehityslinja läntisessä kulttuuripiirissä, ei kuitenkaan absoluuttinen kaava) • Etu-Aasian ja Itä-Aasian uskontojen peruseroja: lineaarisuus vs. syklisyys, paratiisi tai helvetti vs. kiertokulku ja siitä poistuminen, dualismit hyvä-paha-akselilla vs. dualismit tosiaan täydentävinä kokonaisuuksina, monoteismi vs. polyteismi / ei persoonallista jumalaa
4	ateismi, agnostismi, uskonnottomuus ja sekulaarin humanismin maailmankatsomukselliset perusteet	<ul style="list-style-type: none"> • Ateismin määritelmiä: positiivinen, negatiivinen ja tieteellinen ateismi; agnostismi • Sekulaari humanismi, IHEU, Amsterdamin julistus • Ateismi Suomessa (esim. lainsäädäntö, kansalaisjärjestöt) • Uskonnon aseman muutos yhteiskunnassa, Suomessa ja globaalisti
5	uskonnon ja uskonnottomuuden näkyminen ja vaikutus	<ul style="list-style-type: none"> • Miten uskonto näkyy opiskelijoiden elämässä?

arkielämässä, politiikassa ja oikeudenkäytössä: liberaali ja fundamentalistinen uskonnollisuus, tapauskonnollisuus, uudet uskonnolliset liikkeet, sekularisaatio ja julkisen vallan tunnustuksettomuuden periaate

- Konfliktit, rauha ja uskonto: uskonnon rooli sekä konfliktien syntymisessä että niiden ratkaisemisessa, uskonto sodan uhrina, esimerkkeinä mm. Syyria, Isis, katolinen kirkko ja lapsiskandaali, Kolumbia, Uiguurit; uskonnolliset toimijat korkean ja matalan tason diplomatiassa
- Uskonto ja politiikka: iranilainen teokratia, šaria-laki ja marxilainen vapautuksen teologia vs. länsimainen laïcité-periaate, arjen konfliktit (Ranskan "huivilaki", naisten asema, verensiirtokiellot)
- Suomalainen kulttuuriperinne ja tapauskonnollisuus: Miten kansanusko ja kristinusko ovat sekoittuneet ja näkyvät nykyäänkin esim. juhlamenoissa (juhannus, kekri, joulukirkko, pääsiäinen) Miten uskonto näkyy kielessä (käsitteet, sanonnat) ja kertomuksissa? Missä määrin Suomi on "luterilainen" maa?
- Tunnustuksettomat juhlat ja muuttuva lainsäädäntö. Näkyykö uskonto esimerkiksi koulumaailmassa (joulujuhla kirkossa vs. joulukirkko / jouluevankeliumi joulujuhlassa ja Suvivirsi kevätjuhlassa)?
- Vertailua sekulaarien ja uskonnollisten lakikoelmien välillä (esimerkiksi Suomen uskonnonvapauslaki vs. Saudi-Arabia)
- Perinteisten uskonnollisten organisaatioiden suosion hiipussa syntyviä uusia uskonnollisia liikkeitä (esim. uuspakanallisia, intialaisvaikutteisia, new age -henkisiä liikkeitä), joissa usein yksilöllisyys, kokemuksellisuus ja elämyksellisyys korostuvat

Laaja-alainen osaaminen

Uskonnot ja uskonottomuus (ET5) -moduulissa painottuvat laaja-alaisista osaamistavoitteista erityisesti *globaali- ja kulttuuriosaaminen* sekä *yhteiskunnallinen osaaminen*.

Moduulissa perehdytään sekä suuriin maailmanuskontoihin että uskonottomiin katso-muksiin ja hahmotetaan niiden keskeisiä piirteitä, sisäistä monimuotoisuutta sekä vaikutusta kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

Moduulin sisällöt kehittävät opiskelijan kykyä verrata uskonnollisia ja uskonottomia kat-somuksia omaan elämänkatsomukseensa ja kykyä muodostaa niihin perusteltu kantansa. Näin moduuli tukee yhteiskunnallisen osaamisen tavoitteita, kuten elämän valintojen te- kemistä ja aktiivista kansalaisuutta.

ET6 TULEVAISUUS (2 OP)

Tavoitteet

Moduulin tavoitteena on, että opiskelija	Tavoite konkretisoituu ensisijaisesti sisältökohdissa
tutustuu tulevaisuuden tutkimisen keinoihin ja tehtäviin sekä ymmärtää, että vaikka tulevaisuutta on vaikea ennustaa, siihen voidaan vaikuttaa arvoilla, teoilla ja valinnoilla	1 ja 6
hahmottaa erilaisia suhtautumistapoja teknologian kehitykseen ja osaa arvioida, miten tekninen muutos vaikuttaa yhteiskuntaan, kulttuuriin ja ympäristöön	2, 4, 5 ja 6
omaksuu valmiuksia, niin asenteita, tietoja kuin tunteita, kestävä tulevaisuuden rakentamiseen ja ymmärtää ilmastonmuutoksen vaikutuksia sekä sen torjumisen keinoja ja niiden esteitä	3 ja 6
osaa arvioida tieteellis-teknologisen vallankumouksen vaikutusta nykyaikaisiin yhteiskuntiin, maailmankatsomuksiin ja omaan elämänsomukseensa	2 ja 4
ymmärtää utopioiden ja dystopioiden merkityksen historiallisten, ajan-kohtaisten ja tulevaisuuden kysymysten heijastajina	5 ja 7

Keskeiset sisällöt

1	<p>tulevaisuuden tutkimus, heikot ja vahvat signaalit, tulevaisuustyö; mahdollisia, todennäköisiä ja toivottavia tulevaisuuden skenaarioita</p>	<ul style="list-style-type: none">• Avainkäsitteitä: aikakäsitys (lineaarinen vs. syklinen), anakronismi (historia ja tulevaisuus), determinismi, dystopia, ennuste, evoluutio, fatalismi, indeterminismi, kausalisuus, mahdollinen maailma, paradigma, projektio, simulaatio, skenaario, systeemi, trendi, utopia, visio.• Tulevaisuuden ennustamisen elimellinen tärkeys yksilöllisessä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnassa: tavoitteena lähes aina muutos johonkin toivottuun suuntaan. Reagointi vs. visiointi.• Muutos monella tasolla: ekologinen, evolutiivinen, poliittinen, sosiaalinen, taloudellinen ja teknologinen. Esimerkki: puoluerajat ylittävä eduskunnan tulevaisuusvaliokunta (sen selvitys 2019).• Historian tuntemus (esim. Diamond, Harari), mailman nykytilan tuntemus (esim. Rosling) ja tulevaisuuden ennustaminen auttavat meitä arvioimaan nykyistä toimintaamme.• Tulevaisuus ei ole ennalta määrätty: toimintamme vaikuttaa siihen ja tämä voi antaa mielekkyyttä toiminnalle; välttämätön vs. mahdollinen, muutos vs. kehitys.
---	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Ihanteiden merkitys tulevaisuuden rakentamisessa → tarvitaan tarinoita. • Tietty ristiriita: tulevaisuutta on mahdotonta ennustaa tarkasti, mutta silti toimintaamme ohjaa pitkälti se, mitä seurauksia uskomme toiminnalla olevan ("tietoyhteiskunta" syntyi siten, että ihmiset valmistautuivat sen tulemiseen). • Missä määrin tulevaisuus on ihmisten käsissä? • Aiheeseen liittyvää tutkimusta: Future Agenda, IFTF, Nesta, Sitra.
2	tieteellis-teknologinen vallankumous ja teknologian kehittyminen, erityisesti digitalisaatio, koneoppiminen, tekoäly ja robotiikka, sekä niiden vaikutus yhteiskuntaan ja kulttuuriin	<ul style="list-style-type: none"> • Vertailua historiallisiin teknologisiin ja yhteiskunnallisiin murroksiin: Miten ennen ennustettiin tulevaisuutta (esim. lentävät autot eivät ole vielä kukaan arkipäivää, mutta puhe- ja katosivat)? Mitä voi oppia? Toisaalta historia itseään (anakronismin välttäminen)? • Tietotekniikka, internet, sosiaalinen media: uhkia ja mahdollisuuksia • Muita uhkakuvia ja mahdollisuuksia: reaali-maailman tapausesimerkki Kiina ja valtion kontrolli, vaalimanipulointi ja muut demokration uhat, kuten trollaus, kapitalismin kriisiytyminen, ilmastonmuutos • Toisaalta esim. teknologian luomat mahdollisuudet: yltäkyläisyyden yhteiskunta, työn muutos, terveydenhuolto, liikenteen tekoälyohjaus ja -optimointi
3	ihmiskäsitysten ja hyvän elämän ihanteiden mahdollinen muutos: esimerkiksi kyborgit, transhumanismi, geenitekniikka; erilaisia suhtautumistapoja teknologiseen kehitykseen	<ul style="list-style-type: none"> • Teknologinen imperatiivi vs. luddiitit; oman lapsuuden ja nuoruuden teknologian näyttäytyminen ihmisille usein luonnollisena, uudempien näyttäytyminen helposti luonnottomina tai vaarallisina. Asenteet muutosta kohtaan: konservatismi vs. liberalismi • Miten ihmiskäsitys muodostuu materiaalien ja ideologisten olosuhteiden kautta? Miten näitä olosuhteita muuttamalla inhimillinen itseymmärrys ja käsitys hyvästä elämästä muuttuu? Muuttuvat käsitykset ihmisyyden ideaalista, koneihminen ihanteena? • GMO ja globaalin ruoantuotannon haasteet • Ihmisen perimän muokkaamisen biologiset, eettiset ja yhteiskunnalliset ulottuvuudet
4	yhteiskunnan, talouden rakenteiden ja työn muutos: esimerkiksi robotiikka, eriarvoistuminen, muutokset työn ja varallisuuden jaossa	<ul style="list-style-type: none"> • Tarvitaanko kouluttamatonta työvoimaa enää tulevaisuudessa? Voiko kaikista tulla koodaajia tai insinöörejä? Onko ylipäänsä enää työtä kaikille? • Perustulon mahdollisuudet, uudet talousjärjestelmät: onko globaalille kapitalismille

		vaihtoehtoja? Työn ja palkan erottaminen toisistaan.
5	globaalisti vaikuttavat ekologiset muutokset: ilmastonmuutos, massasukupuutot, diversiteetin heikkeneminen, kansainvaellukset	<ul style="list-style-type: none"> Näillä myös poliittinen merkitys, globaalin ajattelun vaatimuksen voimistuminen ja jännite nationalismiin kanssa
6	yksilön valinnat ja yhteistyö paremman tulevaisuuden puolesta; tekninen kehitys hyvän elämän mahdollistajana	<ul style="list-style-type: none"> Pitääkö yksilön pelastaa maailma omilla kulutusvalinnoillaan vaiko valtioiden ratkaista asioita lainsäädännöllä? Skientismi ja sen kritiikki Naiivi tiedeusko / luottamus tieteeseen ja sen riskit reagoinnille nykyongelmiin; toisaalta ongelmien ratkaisu edellyttää lisää, ei vähemmän tiedettä (esim. jo kertyneestä ydinjätteestä ei päästä turvallisesti eroon ilman lisää tiedettä)
7	erilaisia fiktiivisiä tulevaisuuden kertomuksia ja niiden kritiikkejä, dystopiat ja utopiat	<ul style="list-style-type: none"> Suuret tarinat ja niiden merkitys yhteiskunnallisessa liikehdinnässä ja muutoksessa (myös tarinoiden puute nykyaikana) Scifi kertoo periaatteessa keksitystä tulevaisuudesta, mutta kommentoi käytännössä aina nykyisyyttä. Utopia perustuu toiveisiin ja dystopia pelkoihin. Mitä tämän päivän suosittu scifi-genre kertoo nykymaailmasta? Ei vain yksittäisiä vastakohtaisia kertomuksia: skenaarioajattelu

Laaja-alainen osaaminen

Tulevaisuus (ET6) -moduulissa tarkastellaan hyvää elämää, yhteiskuntaa, kulttuureja, katsomuksia ja ympäristöä tulevaisuuden näkökulmasta. Moduuli kattaa näin kaikki elämäntarkastuksen kannalta keskeiset aihealueet, mutta huomio kiinnitetään nyt erilaisiin tulevaisuuden skenaarioihin, jotka ohjaavat yksilöiden toimintaa, talouselämää ja yhteiskunnallista päätöksentekoa jo tällä hetkellä.

Moduuli auttaa opiskelijaa tunnistamaan, erittelemään ja arvioimaan erilaisia vastauksia tulevaisuuden hyvinvointia, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, moraalialia, ympäristöä ja kulttuuria liittyviin kysymyksiin. Tällä tavalla moduuli edistää *kaikkia laaja-alaisen osaamisen tavoitteita*.

Aineistoa valinnaisiin valtakunnallisiin opintoihin

Moduuli 3

<https://antroblogi.fi/>

Palkittu AntroBlogi on laajalle yleisölle suunnattu verkkojulkaisu, joka kommentoi elämää ja yhteiskuntaa antropologisesta näkökulmasta. Julkaisun toteuttajat ovat antropologeja, jotka rakkaudesta alansa tarjoavat sen tietotaidon hedelmiä kaikkien kiinnostuneiden iloksi sekä tieteenalan näkyvyyden parantamiseksi.

Moduuli 5

Kyselytutkimusten ongelmallisuus, ks. <https://religiondispatches.org/lying-about-our-religion-and-other-problems-with-polling/>

Moduuli 6

[Sitra](#)

<https://www.sitra.fi/>

Sitran tehtävä on rakentaa huomisen menestystä Suomea, ennakoida yhteiskunnan muutosvoimia ja niiden vaikutuksia, etsiä uusia käytännön toimintamalleja ja vauhdittaa kestävään hyvinvointiin tähtäävää liiketoimintaa.

[Future Agenda](#)

<https://www.futureagenda.org/>

Future agenda is an open source think tank and advisory firm that runs the world's leading open foresight programme and helps organisations to identify emerging opportunities and make more informed decisions.

[IETF](#)

<http://www.ietf.org/home/>

Institute for the Future (IETF) brings people together to make the future — today. Whether you're a strategic leader in a large organization or a community leader in a struggling neighborhood or a netizen who wants to mobilize global crowds, we have practical tools, research, and programs that turn foresight into the critical new insights that ultimately lead to action.

[Nesta](#)

<https://www.nesta.org.uk/>

We offer a range of innovation support, helping our partners address challenges from multiple angles.

ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON OPINTOJA TUKEVIA VIDEOLINKKEJÄ KOONNUT VESA KORKKULA

Big Bang - mistä kaikki alkoi? (Kurzgesagt)

<https://www.youtube.com/watch...>

Paikkamme maailmankaikkeudessa (Kurzgesagt)

<https://www.youtube.com/watch?v=PKMQzklIB0Y>

Kognitiiviset vääristymät, Dan Arielyn TED-puhe kohdasta 2:33 eteenpäin

https://www.ted.com/.../dan_ariely_are_we_in_control_.../up-next

Hindulaisuus ja Holi-juhla

<https://vimeo.com/40123818>

Buddhalaisuus ja haluamisesta vapautuminen, kohta 2:07-4:10

https://www.youtube.com/watch?v=jid2A7ldc_8

Dokumentti buddhalaismunkiksi kääntymisestä

<https://vimeo.com/21045982>

Japanin teeseremoniat

<https://www.youtube.com/watch?v=c2a3zVqTBvM>

Kyūdō eli jousiammunta

<https://www.youtube.com/watch?v=3Z4aa5gdMUc>

Liu Bolin ja taiteilijan näkymättömyys, TED-puhe

https://www.ted.com/.../liu_bolin_the_invisible_m.../transcript...

Leviksen mainos

<https://www.youtube.com/watch?v=ZM7v6TKVjDo>

Tarpeista, haluista ja tyytymättömyydestä, Ameeba-artistin kappale Vanhasielu

https://www.youtube.com/watch?v=HL_rjwAK48

Japanin itsemurhametsä

<https://www.youtube.com/watch?v=4FDSdg09df8>

Sartren eksistentialismi

<https://www.youtube.com/watch?v=qpXNRrtuo38>

Tekoälyn ja robottien vaikutus työhön

<https://www.youtube.com/watch?v=7Pq-S557XQU>

Antroposentrismi eli ihmiskeskeinen asenne ympäristöön

<https://www.youtube.com/watch?v=MTTr7RGH37c>

Ajan lyhyt historia (Kurzgesagt)

<https://www.youtube.com/watch?v=5TbUxGZtwGI>

Peliteoria pelinä

<https://ncase.me/trust/>

Taloustieteiden ihmiskuva, homo economicus ja näkymätön käsi

https://www.youtube.com/watch?v=-CqMMxsN_7c

BBC:n dokumentti Nietzschestä (Yle), ei enää katsottavissa

<https://areena.yle.fi/1-3486660>

Optimistic nihilism (Kurzgesagt)

<https://www.youtube.com/watch?v=MBRqu0YOH14>

Ideologia ja ideologialasit elokuvassa They Live

<https://www.youtube.com/watch?v=JI8AMRbqY6w>

Protestanttinen etiikka / kalvinismi

<https://www.youtube.com/watch...>

Black Mirror-sarjan jakso Nosedive

Erwin Goffman rooleista

<https://www.youtube.com/watch?v=6Z0XS-QLDWM>

Automatisaatiosta (Kurzgesagt)

<https://www.youtube.com/watch?v=WSKi8HfcxEk>

Talous ja valta kokaiinin tuotantoketjussa sekä sen vaikutukset jne.

<https://areena.yle.fi/1-4315622>

Black Mirror-sarjan jakso Men Against Fire

Kulttuuri-ilmiöitä

<https://www.youtube.com/watch?v=i1la1I8gv00>

<https://www.youtube.com/watch?v=GmYVfyqzu4Y>

Avaruusseikkailu 2001 -elokuva, kohta 14:37-21:45

Ihmisen lyhyt historia (Kurzgesagt)

https://www.youtube.com/watch?v=dGiQaabX3_o

Kopioiden maailma arkkitehtuurissa, Yle (ei enää katsottavissa)

<https://areena.yle.fi/1-4060442>

Vesitiet väylinä tuonpuoleiseen

<https://www.youtube.com/watch?v=stDi4DAYCWk>

Codex Seraphinianus

<https://www.youtube.com/watch?v=N-PjKrZxsuM>

Vanhoja pelejä:

Pong

<https://www.youtube.com/watch?v=it0sf4CMDDeM>

Computer Space

<https://www.youtube.com/watch?v=b3BQsCCwo8w>

Tennis For Two

<https://www.youtube.com/watch?v=s2E9iSQfGdg>

OXO

<https://www.youtube.com/watch?v=2rUmdhRPsR8>

Samsara-dokumentin katsominen

<https://www.barakasamsara.com/>

Tieteellinen uskontokritiikki, Ockhamin partaveitsi

<https://www.youtube.com/watch?v=skcCu4RUkAg>

Ateismiskaala, kohta 1:12-2:22

<https://www.youtube.com/watch?v=cRmX9RVeNkU>

Teodikean ongelma

<https://www.youtube.com/watch?v=qJYycge3eFc>

Teodikean ongelma perusteellisemmin

<https://www.youtube.com/watch?v=9AzNEG1GB-k>

Maailman ateistisimmat valtiot

<https://www.youtube.com/watch?v=uEDObDdOPTA>

Robotit ja vanhustenhoito

<http://www.ksml.fi/.../Humanoidit-valtaavat-Jyv%C3%A4.../833027...>

Eläinten työkalujen käyttö

<https://www.youtube.com/watch?v=vBQpqtbxplQ>

Ihmisen lyhyt historia, (Kurzgesagt)

https://www.youtube.com/watch?v=dGiQaabX3_o

Merkittäviä ihmiskunnan keksintöjä

https://www.youtube.com/watch?v=bNUfZ3_VkuE

Postmodernismin vaikutus piirretyissä

<https://www.dailymotion.com/video/x6hh03r>

Kansalaisaktivismijournalismi, Bellincat

<https://areena.yle.fi/1-50119014>

Prisma-dokumentti: Genetiikan vallankumous

<https://areena.yle.fi/1-4670697>